

www.ketab.ir

گفت‌و‌گو

یک رویکرد اجتماعی - شناختی
نشر نگاه معاصر

تئون ون دایک

ترجمه‌ی طاهر اصغرپور

عادل نورزاده

سرشناسه	: دایک، تئون ا. وان، ۱۹۴۳م.	Dijk, Teun A. Van
عنوان و نام پدیدآور	: گفتمان و یافت یک رویکرد اجتماعی - شناختی / تئون ون دایک؛ ترجمه‌ی طاهر اصغریور و عادل نورزاده.	
مشخصات نشر	: تهران: نگاه معاصر، ۱۴۰۰.	
مشخصات ظاهری	: ۴۱۵ ص.	
شابک	: 978-622-290-068-7	
وضعیت فهرست‌نویسی : فیا.		
یادداشت	: عنوان اصلی: Discourse and context: a socio-cognitive approach, ©2008	
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۳۷۵-۴۱۵.	
موضوع	: گفتمان - جنبه‌های اجتماعی.	
موضوع	: Discourse analysis - Social aspects	
موضوع	: یافت (زبان‌شناسی).	
موضوع	: Context (Linguistics)	
موضوع	: ارتباط - جنبه‌های اجتماعی.	
موضوع	: Communication - Social aspects	
موضوع	: شناخت (روان‌شناسی).	
موضوع	: Cognition	
شناسه افزوده	: اصغریور، طاهر، ۱۳۵۳ - مترجم.	
شناسه افزوده	: نورزاده، عادل، مترجم.	
شناسه افزوده	: Noorzadeh, Aadel	
رده‌بندی کنگره	: P ۳۰۲/۸۴	
رده‌بندی دیویی	: ۴۰۱/۴۱	
شماره کتاب‌شناسی ملی:	۸۴۸۶۵۲۴	

گفتمان و بافت

یک رویکرد اجتماعی-شناختی

تئون ون دایک

ترجمه‌ی طاهر اصغرپور و عادل نورزاده

انتشارات دانشگاه کمبریج، سال ۲۰۰۸ میلادی

کتابخانه

ناشر: نشر نگاه معاصر (وابسته به مؤسسه پژوهشی نگاه معاصر)

مدیر هنری: باسم الرسام

حروفچینی و صفحه‌آرایی: حروفچینی هما (امید سید کاظمی)

لیتوگرافی: نوید

چاپ و صحافی: پیکان

نوبت چاپ: یکم، ۱۴۰۰

شمارگان: ۵۵۰

قیمت: ۱۲۰۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۲۹۰-۰۶۸-۷

نشانی: تهران، مینی سیتی، شهرک محلاتی،

فاز ۲ مخابرات، بلوک ۳۸، واحد ۲ شرقی

تلفن: ۰۲۱)۲۲۴۴۸۴۱۹

negahe.moaser94@gmail.com

 nashr_negahemoaser

این کتاب ترجمه‌ای است از

Discourse and Context

A Sociocognitive Approach

Teun A. Van Dijk

Cambridge University Press, ©2008

فهرست

۷	□ مقدمه (یکی از مترجمان)
۱۱	□ مقدمه
۱۹	□ سپاسگزاری
۲۱	فصل اول: به سوی نظریه‌ای در مورد بافت
۶۳	فصل دوم: بافت و زبان
۱۰۷	فصل سوم: بافت و شناخت / ترجمه: عادل نورزاده
۱۹۳	فصل چهارم: بافت و گفتمان
۳۶۱	□ نتیجه‌گیری
۳۷۵	□ منابع

مقدمه (یکی از مترجمان)

پیش از هر سخنی، از دوست عزیزم آقای عادل نورزاده سیاسگزاری می‌کنم که علی‌رغم وقت اندک و مشغله‌ی فراوان، زحمت ترجمه فصل سوم را تقبل کردند. زمانی که این کتاب را ترجمه می‌کردم، دورانی بود که وحشت از شیوع کرونا و تبعات گوناگون آن سراسر جهان و ایران را فراگرفته بود. بهترین فرصت بود تا در سکوت و حبسی ناخواسته خودم را با این کتاب و ن دایک سرگرم کنم. کتاب به موضوعی می‌پردازد که جای خالی آن در ادبیات رشته‌های مختلف از جمله در جامعه‌شناسی، زبان‌شناسی اجتماعی، علوم سیاسی و مخصوصاً در رویکرد گفتمان به وضوح حس می‌شود. چرا که درباره موضوع کتاب، یعنی رابطه‌ی بافت و گفتمان هیچ کتاب تألیفی یا ترجمه‌ای در ایران منتشر نشده است. ولی در حین ترجمه بارها مردد می‌شدم تا از این کار منصرف شوم چون که کتاب، مخصوصاً در دو فصل آغازین خود، که بررسی مفهوم «بافت» می‌پردازد، دارای متنی مغلق، پیچیده، و سرشار از عبارات نامأنوس و جملاتی طولانی است که حوصله‌ی آدم را سر می‌برند. نویسنده خود بارها در صفحات مختلف، مخصوصاً دو فصل آغازین به این امر اعتراف می‌کند و در بررسی ادبیات رویکرد زبان‌شناسی سیستمیک نقش‌گرا (SF) می‌گوید: «اگر فردی خارج از این مکتب، بعد از بررسی دقیق ادبیات SF در مورد بافت، احساس سردرگمی کند، کاملاً طبیعی است».

مخاطب برای رسیدن به مراد نویسنده از نوشتن این کتاب، که همانا تعریفی جدید برای مفهوم «بافت» از منظر رویکرد اجتماعی - شناختی و رابطه بافت با گفتمان است، حتماً باید فصل اول و دوم را به خوبی درک کند تا از طریق فهم این فصول، به نواقص،

تناقضات، و آشفتگی تعاریف ارائه شده برای «بافت» توسط مکتب زبان‌شناسی سیستمیک نقش‌گرا پی ببرد. به همین خاطرون دایک با ارائه مثال‌های مختلف سعی می‌کند این درهم‌تنیدگی‌ها، تناقضات، پیچیدگی‌ها، و مشکلات موجود را به مخاطب نشان دهد. بنابراین بارها به تندی از تعاریف ارائه شده، به شکل‌های مختلف، مثل مورد زیر، انتقاد می‌کند: «گرچه ممکن است برخی نشانه‌های بافت در این مورد، و همچنین پیوندها با رویکرد SF روشن تر شود، ولی من دوباره با ماهیت متناقض این مقوله‌های موقعیتی گیج شده‌ام.» (ص. ۵۱)، تا ذهن مخاطب را برای تعریف جدیدش از مفهوم «بافت» آماده نماید.

یکی از مهم‌ترین انتقادهای ون دایک به رویکرد زبان‌شناسی SF نامشخص بودن نحوه مقوله‌بندی مفاهیم و عناصر بافتی در ذیل سه مقوله اصلی است که تحت عناوین حوزه گفتمان (Field)، نقش‌های مشارکت‌کنندگان (Tenor)، روش گفتمان (Mode) نام‌گذاری کرده‌اند. برای مثال در بخشی از نقدهایش به تناقضات این مقوله‌بندی می‌گوید: «چرا خاستگاه فردی یک کاربرد زبان بخشی از "بافت اجتماعی گفتار" محسوب می‌شود و چرا روابط کارکردی و شخصی میان کاربران زبان، بخشی از یک موقعیت "عمومی" نامیده می‌شود؟ سردرگمی زمانی بیشتر می‌شود که ویژگی‌های گفتمان، بخشی از موقعیت خوانده شوند» (ص. ۵۱).

خلاصه کلام اینکه، ون دایک بارها این تعاریف را به باد انتقاد می‌گیرد تا ذهن مخاطب را برای درک فصول سوم و چهارم، که به ترتیب در مورد بنیان نظری خود درباره مفهوم بافت، و رابطه بافت و گفتمان هستند، آماده سازد. وی در یکی از آخرین نقدهایش به این مکتب می‌نویسد:

«هالیدی و بعداً سایر زبان‌شناسان SF، مفهومی از بافت را از گرگوری و سایر زبان‌شناسان انگلیسی به عاریت گرفته‌اند که بسیار مبهم، متناقض، و به لحاظ واژه‌شناسی، شخصی، و از لحاظ نظری، گمراه‌کننده است که تحت عنوان مجموعه‌ی سه‌گانه حوزه گفتمان، نقش‌های مشارکت‌کنندگان، و روش گفتمان ارائه می‌شوند. گرچه این نوع از فهم مشکلات زیادی برای نظریه روابط میان متن و بافت ایجاد کرده ولی این برداشت در چهل سال اخیر کمترین تغییر را به خود دیده است» (ص. ۵۴).

بنابراین اگر به هنگام مطالعه‌ی دو فصل آغازین کتاب، احساس کردید مطالب تا

حدی آشفته و خسته‌کننده است، زیاد ناامید نشوید چرا که این ویژگی ادبیات آشفته‌ی «بافت» در پژوهش‌های موجود است، و عمداً توسط نویسندگان برجسته شده تا به مخاطب بگوید؛ اولاً در مورد مفهوم بافت کار پژوهشی چندانی صورت نگرفته است، ثانیاً کارهای صورت گرفته دقیق نبوده‌اند، ثالثاً خود مفهوم گفتمان نیز چندان دقیق تعریف نشده است یا بر سر تعاریف موجود تفاهم چندانی وجود ندارد. برای مثال ون دایک در فصل چهارم بارها اشاره می‌کند: «تمایز بین گفتمان و بافت به راحتی میسر نیست» یا در جای دیگر تأیید می‌کند: «تمایز قاطعی میان گفتمان و محیط آن در موقعیت ارتباطی وجود ندارد» (صص ۱۱۶-۱۱۷).

هرچه از فصل سوم به آن سو گام برمی‌داریم درک مان از مطالب آغازین کتاب روشن‌تر و عمیق‌تر می‌شود و با نویسنده هم‌نظر، و در نتیجه، همراه می‌شویم. یکی دیگر از ویژگی‌های متن اصلی این است که دارای ارجاعات درون‌متنی فراوان است، و گاه این ارجاعات به حدی طولانی هستند که زیبایی بصری متن را از بین برده و در درک مخاطب از متن اختلال ایجاد می‌کنند. بنابراین، من برای رفع این مسأله، برخی از این ارجاعات بلند را به پاورقی منتقل کرده‌ام. از نکات دیگر متن کتاب این است که دارای اصطلاحات زبان‌شناختی فراوانی است که فهم‌شان برای مخاطبان رشته‌هایی غیر از زبان‌شناسی دشوار به نظر می‌رسد. من سعی کرده‌ام تمامی این اصطلاحات و توضیحات یا تعاریف‌شان را در پاورقی توضیح دهم. اهمیت فهم مطالب تشریحی این پاورقی‌ها در برخی از موارد از متن اصلی بیشتر است. توضیحات پاورقی را از کتاب‌های فرهنگ توصیفی آموزش زبان و زبان‌شناسی کاربردی اثر دکتر ابراهیم چگنی، فرهنگ زبان‌شناسی و رشته‌های وابسته، اثر لطفعلی محمدزاده برگرفته‌ام. نویسنده بعضاً واژه‌هایی به کار برده که در فرهنگ‌های مکتوب زبان‌شناسی وجود ندارند، برای رفع این مشکل نیز ساعت‌ها وقت خود را صرف مطالعه و استخراج معانی جدید از دیکشنری‌های وبستر، کمبریج، و... کرده‌ام. با توجه به اینکه اکثر واژه‌های تخصصی را در پاورقی قید کرده و مهم‌ترین آنها را تعریف کرده‌ام، لزومی ندیدم این واژه‌ها را به صورت مجزا و در قالب واژگان تخصصی در ابتدای کتاب مطرح نمایم. تا جایی که من می‌دانم، در حوزه بافت و رابطه‌اش با گفتمان، این اولین کتابی است که ترجمه و منتشر می‌شود، بنابراین طبیعی است که دارای نواقص و کاستی‌هایی باشد. بخشی از این کاستی‌ها طبعاً

متوجه حقیر است و من مسئولیت آن را بر عهده می‌گیرم و برای رفع این نواقص، با رویی گشاده آماده‌ام تا نقدهای وارده را دریافت و از آنها برای اصلاح متن استفاده نمایم.

طاهر اصغرپور

پانزدهم مهر ۱۳۹۹ خورشیدی

www.ketab.ir